

บทสำรวจภูมิศาสตร์การเมืองในยุคหลัง
สงครามโลกครั้งที่ 2

ทรงชัย ทองปาน

บทคัดย่อ

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ความสนใจของนักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์อื่นๆ โดยเฉพาะนักรัฐศาสตร์ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง ก่อให้เกิดการพัฒนาเนื้อหาของภูมิศาสตร์การเมืองอย่างต่อเนื่อง และกลายเป็นแบบฉบับของภูมิศาสตร์การเมืองทั่วโลก โดยสามารถจำแนกความสนใจและพัฒนาการของนักภูมิศาสตร์ได้เป็น 2 ช่วงเวลาตามปรากฏการณ์ที่สำคัญทางการเมือง ได้แก่ เนื้อหาทางด้านภูมิศาสตร์การเมืองในช่วง 45 ปี (ค.ศ. 1945-ค.ศ. 1990) นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 จนกระทั่งการล่มสลายของประเทศสหภาพโซเวียต และในช่วงภูมิศาสตร์การเมืองหลังการล่มสลายของประเทศสหภาพโซเวียตและการเกิดขึ้นของสหภาพยุโรป นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกได้เป็น 6 ช่วงเวลาย่อย ได้แก่ (1) ช่วงของภูมิภาคศึกษา และความสนใจในปัจจุบันทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อสภาพแวดล้อมทางการเมือง (ค.ศ. 1945 - ค.ศ. 1960) (2) ช่วงของการลดลงของเนื้อหาภูมิภาคศึกษา การดำรงอยู่ของความสนใจในปัจจุบันทางภูมิศาสตร์ การเริ่มต้น และการปรากฏตัวของวิธีการเชิงการหน้าที่ (Functional Approach) พฤติกรรมทางภูมิศาสตร์การเมือง และภูมิศาสตร์การเลือกตั้ง (ค.ศ. 1961 - ค.ศ. 1970) (3) ช่วงของภูมิศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ เอเชียศึกษา ความมั่นคงของภูมิศาสตร์การเลือกตั้ง และการลดระดับการวิเคราะห์จากภูมิภาคสู่ระดับท้องถิ่น และบุคคล (ค.ศ. 1971 - ค.ศ. 1980) (4) ช่วงภูมิศาสตร์การเมืองเชิงพฤติกรรม ภูมิศาสตร์การเมืองเชิงสังคม และการเริ่มขึ้นของเศรษฐศาสตร์การเมือง (ค.ศ. 1981 - ค.ศ. 1990) (5) ช่วงของความหลากหลายเชิงเนื้อหาของภูมิศาสตร์การเมือง (ภูมิทัศน์ชายแดน อัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์การเมือง และเศรษฐศาสตร์การเมือง (ค.ศ. 1991 - ค.ศ. 2000) และ (6) ช่วงการไร้ซึ่งพรมแดนในยุโรป ภูมิศาสตร์แนวสตรีนิยม และสังคมศาสตร์ การเมืองกับทรัพยากรธรรมชาติ (ค.ศ. 2001 เป็นต้นไป)

Abstract

After World War II, the interests of geographers and social workers as well as social and political changes had led to continual development in the contents of political geography and led to new models of political geography throughout the world. This development may be divided into two phases following two political phenomena which provided the contexts for political geography: first, 1945 to 1990 (from the end of the World War II until the end of Soviet Union) and second, 1990 to present (after the end of Soviet Union). We may further divide these into six sub-phases: (1) the phase of regional studies and interest in the influence of geographic factors on the political environment (1945–1960); (2) the phase of the diminishing of regional studies, the continual interest in geographic factors, the beginning and the emergence of the functional approach, political behavior geography, and electoral geography (1961-1970); (3) the phase of modern political geography, Asia studies, the stability of electoral geography and a focus of analysis on regional levels down to local and personal levels (1971-1980); (4) the phase of political behavior geography, political-social geography, and the beginning of political-economic geography (1981-1990); (5) the phase of the varied contents of political geography such as border landscape, racial identity, political history and political economy (1991-2000); and (6) the phase of a borderless Europe, feminist geography, and a focus on social sciences, politics and natural resources (2001 henceforth).

1. บทนำ

ในช่วงระยะเวลาสองสามปีที่ผ่านมา นักวิชาการหลายท่าน โดยเฉพาะ นักภูมิศาสตร์และนักรัฐศาสตร์ เริ่มตระหนักดีว่า วิชาภูมิศาสตร์การเมือง (Political Geography) ยังคงเป็นวิชาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เราพบปรากฏการณ์ทางการเมืองหลายกรณีซึ่งมีพื้นฐานของปัญหาเกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาภูมิศาสตร์การเมือง ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองในต่างประเทศ อาทิ กรณีผู้ก่อการร้ายจู่โจมตึกเวิร์ลด์เทรด (World Trade Center) และตึกแพนตากอน ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2001 โดยสถานที่ทั้งสองแห่งเป็น “สถานที่” (place) ที่มีนัยสำคัญทางเศรษฐกิจและการเมืองของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นเนื้อหาหนึ่งที่นักภูมิศาสตร์การเมืองสนใจ การประกาศเอกราชของจังหวัดโคโซโวจากเซอร์เบียเป็นประเทศโคโซโวเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2008 จนเกือบจะกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ และลุกลามไประหว่างกลุ่มประเทศที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย อันเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของรัฐที่ยังคงคูกຸຣຸ່ນอยู่ในหลาย ๆ ประเทศ ปัญหาเกาหลีเหนือซึ่งเป็นผลพวงที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามเย็นระหว่างมหาอำนาจสองประเทศและการที่รัฐมีท่าทีที่ตั้งอยู่ติดกับรัฐที่มีอำนาจขนาดใหญ่ หรือปัญหาสงครามกลางเมืองในประเทศศรีลังกาซึ่งกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้นในปัจจุบัน

ในขณะเดียวกัน ปรากฏการณ์ทางการเมืองภายในประเทศ โดยเฉพาะ ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยืดเยื้อมาเนิ่นนาน ปัญหาความขัดแย้งกรณีเขาพระวิหารระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาซึ่งยังคงปะทุอยู่ในปัจจุบัน หรือแม้แต่ปัญหาความขัดแย้งด้านแนวคิดทางการเมืองของกลุ่มเสื้อเหลือง กลุ่มเสื้อแดง ซึ่งมักถูกเชื่อมโยงเข้ากับภูมิภาคที่ตั้งถิ่นฐาน เช่น “เสื้อเหลืองภาคใต้ เสื้อแดงภาคเหนือและอีสาน” หรือ “ภาคใต้ พรรค

ประชาธิปไตย ภาคเหนือและภาคอีสานพรรคไทยรักไทย (อดีต)” และ ปัญหาสงครามกลางเมืองในประเทศไทยที่เพิ่งผ่านพ้นมาเมื่อเร็ว ๆ นี้ ต่าง สะท้อนให้เห็นภาพของสถานที่ (places) จำนวนมากที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ มิติทางด้านการเมือง สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นปรากฏการณ์ทาง การเมืองใกล้ตัวที่นักภูมิศาสตร์การเมืองสนใจทั้งสิ้น แม้ว่าเราจะไม่ค่อยได้ เห็นนักภูมิศาสตร์ออกมาเคลื่อนไหวในเรื่องดังกล่าวมากนักก็ตาม

ทั้งนี้ สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความร่วมสมัย (Contemporary) และความ ทันสมัย (Modernity) ของวิชาภูมิศาสตร์การเมืองอย่างชัดเจนก็คือ วิชา ภูมิศาสตร์การเมืองได้มีการพัฒนาแนวคิด ทฤษฎี และเนื้อหาที่เน้นนาน นับ 2,300 ปีก่อน ตั้งแต่สมัยกรีก (Jones *et al.*, 2004: 4) จวบจนกระทั่ง ยุคสมัยปัจจุบัน ดัชนีชี้วัดที่ชัดเจนและสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการอัน ไม่หยุดยั้งของศาสตร์ทางด้านภูมิศาสตร์การเมือง ได้แก่ความต่อเนื่องและ การเพิ่มจำนวนขึ้นของผลงานทางด้านภูมิศาสตร์ การเมือง ตลอดจนการ ที่เนื้อหาด้านภูมิศาสตร์การเมืองถูกนักสังคมศาสตร์นำไปใช้อย่างมากมาย จากการสำรวจตำราภาษาอังกฤษทั้งที่มีเนื้อหาทางภูมิศาสตร์การเมือง ทั้งทางตรงและทางอ้อมในเบื้องต้นจากระบบฐานข้อมูลห้องสมุดของ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เขียนได้ผลการสืบค้นถึง 87 รายการ ทั้งนี้ตำรา ภูมิศาสตร์การเมืองเล่มที่เก่าที่สุดถูกตีพิมพ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1946 หรือ 63 ปี ที่แล้ว และมีการตีพิมพ์อย่างต่อเนื่องมาจนถึงในปัจจุบัน โดยเล่มล่าสุด ได้แก่ *The SAGE Handbook of Political Geography* เขียนโดย Kevin R. Cox, Murray Low และ Jennifer Robinson ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 2008 นี้เอง

ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้เขียนเกิดคำถามหลายประการ **ประการ แรก** หลังสงครามโลกครั้งที่สอง นักสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะนักภูมิศาสตร์ และนักรัฐศาสตร์ สนใจที่จะศึกษาภูมิศาสตร์การเมืองในแง่มุมใดบ้าง? เนื่องจากภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ภูมิศาสตร์การเมืองได้ถูก

กล่าวหาว่าเป็นแรงจูงใจประการหนึ่งที่ทำให้อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ จุดชนวน สงครามโลกครั้งที่สองขึ้นมาเพื่อขยายดินแดนประเทศเยอรมนี จนทำให้ ภูมิศาสตร์การเมืองเรียกได้ว่าเกือบจะหายไปจากภูมิศาสตร์กระแสหลัก **ประการที่สอง** ปรากฏการณ์สำคัญทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลา ต่อมา อาทิ การประกาศอิสรภาพของดินแดนภายใต้อาณานิคมของ ประเทศจักรวรรดินิยมต่างๆ สงครามเย็นระหว่างสหภาพโซเวียต (เดิม) กับสหรัฐอเมริกา การล่มสลายของสหภาพโซเวียต การรวมตัวกันของ ประเทศต่างๆ ในยุโรปให้เป็นสหภาพยุโรป ฯลฯ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อเนื้อหา ด้านภูมิศาสตร์การเมืองหรือไม่ อย่างไร? และความสงสัย**ประการสุดท้าย** ก็คือ เหตุใดภูมิศาสตร์การเมืองจึงยังเป็นที่สนใจของนักสังคมศาสตร์ใน ยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะนักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ในโลกตะวันตก? ผู้เขียนมีความมั่นใจอย่างยิ่งว่า คำตอบที่มีต่อข้อสงสัยข้างต้น ไม่ว่าจะ เป็น ข้อหนึ่งข้อใด จะทำให้เราได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของศาสตร์ทางด้าน ภูมิศาสตร์การเมืองได้อย่างชัดเจน

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงได้เขียนบทความชิ้นนี้ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์ สำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงความสนใจของนักภูมิศาสตร์และนัก สังคมศาสตร์ต่อเนื้อหาทางด้านภูมิศาสตร์การเมืองช่วงหลังสงครามโลก ครั้งที่สอง ซึ่งถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่สุดของภูมิศาสตร์การเมือง โดย ผู้เขียนได้ศึกษางานเขียนทางภูมิศาสตร์การเมืองที่ผลิตออกมาในแต่ละ ช่วงเวลาจำนวน 45 เล่มเท่าที่พบในห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่ง สามารถจำแนกได้เป็น 5 ช่วง ได้แก่ (1) ช่วงปี ค.ศ. 1945 ถึง ค.ศ. 1960 จำนวน 6 เล่ม (2) ช่วงปี ค.ศ. 1961 ถึง ค.ศ. 1970 จำนวน 5 เล่ม (3) ช่วงปี ค.ศ. 1971 ถึง ค.ศ. 1980 จำนวน 6 เล่ม (4) ช่วง ค.ศ. 1981 ถึง ค.ศ. 1990 จำนวน 7 เล่ม (5) ช่วง ค.ศ. 1991 ถึง ค.ศ. 2000 จำนวน 11 เล่ม และ (6) ช่วง ค.ศ. 2000 เป็นต้นไป จำนวน 10 เล่ม โดยผู้เขียนได้

ประยุกต์ใช้วิธีการสังเคราะห์งานวิจัย (Research Synthesis) ซึ่งคุณภาพ มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และผลที่ได้ ทำให้เราทราบ ถึงเนื้อหาทางด้านภูมิศาสตร์การเมืองในช่วงระยะเวลาต่างๆ ดังปรากฏ ตามรายละเอียดต่อไปนี้

2. ภูมิศาสตร์การเมืองช่วง 45 ปีนับแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงการล่มสลายของสหภาพโซเวียต (ค.ศ. 1945 – ค.ศ. 1990)

เป็นที่ทราบกันดีว่า หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 แม้สงครามด้านการ ทหารจะยุติ แต่กลับเกิดการจุดชนวนสงครามด้านอุดมการณ์ทางการเมือง ระหว่างขั้วประชาธิปไตยซึ่งนำโดยประเทศสหรัฐอเมริกา และขั้วสังคมนิยม ซึ่งนำโดยสหภาพโซเวียตในยุคสมัยนั้น หรือเป็นที่รับรู้ของคนทั่วไปใน ชื่อ “สงครามเย็น” ซึ่งยาวนานจนถึงปี ค.ศ. 1991 ก่อนที่สหภาพโซเวียต จะล่มสลายกลายเป็นประเทศรัสเซียหรือสหพันธรัฐรัสเซีย (Russian Federation) ปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างมากต่อ เนื้อหาของภูมิศาสตร์การเมืองในช่วงปี ค.ศ. 1945 – ค.ศ. 1990 กล่าวคือ

2.1 ช่วงปี ค.ศ. 1945 ถึง ค.ศ. 1960

เนื้อหาของภูมิศาสตร์การเมืองช่วงปี ค.ศ. 1946 – ค.ศ. 1960 สามารถ จำแนกได้ออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่

(2.1.1) เนื้อหากลุ่มแรก ส่วนใหญ่เป็นการพรรณนาและอธิบายลักษณะ ทางภูมิศาสตร์การเมืองในรูปแบบการศึกษาภูมิศาสตร์การเมืองเฉพาะ ประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง และการศึกษา ภูมิศาสตร์การเมืองในระดับโลก อาทิ *The New Europe: An Introduction to Its Political Geography* ของ Walter Fitzgerald (1946) ที่นำมโนทัศน์ทางด้านภูมิศาสตร์การเมืองในช่วงเวลานั้นมาใช้วิเคราะห์ สภาพทางการเมืองของทวีปยุโรป โดยงานเขียนดังกล่าวได้พูดถึงรัฐชาติ

(Nation-states) พรหมแดนทางเชื้อชาติ (Frontiers of Nationality) การแบ่งแยกยุโรปอันเป็นผลมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ทั้งนี้เนื้อหาบางส่วนได้วิเคราะห์ลงลึกทั้งระดับภูมิภาค เช่น ยุโรปกลาง (Central Europe) ยุโรปตะวันออก (Eastern Europe) และระดับประเทศ และ *Environment and Nation Geographical Factors in The Cultural and Political History of Europe* ของ Griffith Taylor (1947) ที่วิเคราะห์ประวัติศาสตร์การเมืองในยุโรปโดยพิจารณาเฉพาะปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ปัจจัยทางกายภาพ (Physical Factors) และปัจจัยด้านวัฒนธรรม (Cultural Factors) และยังได้กล่าวถึงเชื้อชาติต่างๆ ในแต่ละภูมิภาคของทวีปยุโรป นอกจากนี้ *China's Changing Map: A Political and Economic Geography of the Chinese People's Republic* ของ Theodore Shabad (1956) ยังได้อธิบายถึงลักษณะทางกายภาพของประเทศจีนในสมัยนั้น อาทิ ทำเลที่ตั้งและอาณาเขต โครงสร้างทางธรณีวิทยา ชายฝั่งภูมิอากาศ ฯลฯ สภาพทางการเมือง อาทิ การเปลี่ยนแปลงจังหวัด ระบบการบริหารจัดการ ประชากรชนกลุ่มน้อย และสภาพทางเศรษฐกิจของประเทศจีน อาทิ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม การขนส่ง การค้าระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นการพิจารณาภาพรวมของประเทศจีน และลงรายละเอียดของแต่ละภูมิภาค สำหรับงานเขียนอีก 2 เรื่อง ได้แก่ *Political Geographer and the World Map* ของ Y.M. Goblet (1956) และ *World Political Geography* ของ N. Marbury Efimenco (1957) ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความสนใจของนักภูมิศาสตร์การเมืองในด้านภูมิศาสตร์ภูมิภาค โดยเน้นปัจจัยหลักๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสภาพการเมืองของประเทศ หรือภูมิภาคต่างๆ ที่มีลักษณะทางการเมืองที่โดดเด่น เช่น ประเทศในแถบสแกนดิเนเวีย (Scandinavia) สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต (Soviet Union) แคนาดา อินเดีย จีน เกาหลี ฯลฯ ภูมิภาคต่างๆ อาทิ ภูมิภาคยุโรปแอตแลนติก (Atlantic

Europe)¹ ประเทศในแถบซีกตะวันตก (Western Hemisphere) ประเทศในแถบยุโรป (Europe) แอฟริกาและตะวันออกกลาง (Africa and The Middle East) เอเชียตะวันออกและออสเตรเลีย (Eastern Asia and Australia)

นอกเหนือจากนี้ หนังสือภูมิศาสตร์การเมืองบางเล่ม แม้จะไม่ได้เน้นชัดเจนถึงเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจงในแต่ละประเทศหรือภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง แต่ก็ได้มีการนำเสนอในลักษณะกรณีศึกษา อาทิ *Element of Political Geography* ของ Samuel Van Valkenburg (1946) ที่ได้สอดแทรกและนำเสนอเนื้อหาของการศึกษาภูมิศาสตร์การเมืองกรณีศึกษาประเทศฝรั่งเศส

(2.1.2) เนื้อหากลุ่มที่สอง เป็นเนื้อหาที่ค่อนข้างโดดเด่นที่ปรากฏในช่วงระยะเวลานี้ ได้แก่ การเน้นองค์ประกอบหรือปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อการเมือง อาทิเช่น องค์ประกอบทางกายภาพ (Physical Element) หรือปัจจัยเชิงพื้นที่ (Spatial Factor) เช่น ขนาด (Size) ทำเล (Location) รูปร่าง (Shape) ความสูงต่ำของพื้นที่ (Relief) ภูมิประเทศภายใน (Internal topography) ขอบเขตพื้นที่ (Land boundaries) อาณาเขตทางทะเล (Sea boundaries) ชายฝั่งและเกาะ สภาพภูมิอากาศ (Climate) และพืชพรรณ องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ (Economic Element) หรือปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic Factor) เช่น การใช้ที่ดิน ความสมดุลของอาหาร แหล่งแร่ธาตุ วัตถุดิบต่างๆ อุตสาหกรรม การขนส่ง ความสมดุลทางการค้า การลงทุนของต่างประเทศ องค์ประกอบด้านมนุษย์ (Human Element) หรือปัจจัยด้านมนุษย์และวัฒนธรรม (Human and Cultural Factor) เช่น การกระจายของประชากร (Distribution of population) ประชากรต่างชาติ ชนเชื้อชาติต่างๆ ภาษา ศาสนา เขตแดนทางชาติพันธุ์ (Ethno-graphic boundaries) รัฐบาล พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ องค์กรทางการเมือง เป็นต้น

¹ Britain, France, the Benelux Countries

2.2 ช่วงปีค.ศ. 1961 ถึงค.ศ. 1970

หลังปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา จะสังเกตเห็นว่า เนื้อหาของภูมิศาสตร์-การเมืองในรูปแบบของภูมิภาคศึกษาเริ่มมีจำนวนลดลงอย่างเห็นได้ชัด โดยจะพบว่ามิงงานเขียนเพียง 3 เล่ม ได้แก่ *South East Asia A Social, Economic and Political Geography* ของ Charles A. Fisher (1965) และ *Essays in Political Geography* ของ Charles A. Fisher (1968) ที่ยกตัวอย่างกรณีศึกษาภูมิศาสตร์การเมืองของรัฐที่ได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระ และ *Background to Political Geography* ของ (G.R. Crone, 1969) ที่วิเคราะห์ประเด็นทางภูมิศาสตร์การเมืองที่โดดเด่นของประเทศนั้นๆ เช่น จีนกับอำนาจที่ยิ่งใหญ่ซึ่งเป็นคลื่นลูกที่สาม ยุโรปตะวันตกกับพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สหรัฐอเมริกากับอำนาจโลก เป็นต้น

นอกเหนือจากนี้ เนื้อหาของภูมิศาสตร์การเมืองส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญกับองค์ประกอบหรือปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพทางการเมือง โดยเฉพาะการเมืองระหว่างประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งถูกทำให้มีเนื้อหาชัดเจนมากยิ่งขึ้นในช่วงนี้ อาทิ เนื้อหาที่กล่าวถึงทรัพยากรและอำนาจ (Resources and Power) มุมมองทางภูมิศาสตร์กับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ (Geographical Aspects of Relations Between States) ภูมิศาสตร์การเมืองกับแม่น้ำ (The Political Geography of Rivers) ที่กล่าวถึงการใช้น้ำจากแม่น้ำระหว่างประเทศ การเดินเรือ ผลกระทบจากปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจที่มีต่อการเติบโตของรัฐ ฯลฯ นอกจากนี้เนื้อหาพื้นฐานยังคงเป็นการพูดถึงรัฐ (State) ประเทศ (Nation) พื้นที่ (Area) ท่าเล (Location) ของรัฐชายแดน (Frontier) และเขตแดน (Boundaries) อาณาเขตทางทะเล (The Territorial Sea) เป็นต้น

นอกจากเนื้อหาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ในช่วงระยะเวลาที่ยังพบเนื้อหาใหม่ que เพิ่มเติมเข้ามาในหลายประเด็น โดยเฉพาะที่ปรากฏใน *Politics and Geographic Relationships* ของ W.A. Douglas Jackson (1964) ได้แก่ ชุมชนประจำชาติ (National community) ซึ่งเป็นการเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการติดต่อสื่อสารระหว่างคนในรัฐ เชื้อชาติ กับรัฐชาติ การกล่าวถึงเมืองหลวง (Capital City) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของรัฐภูมิศาสตร์การเมืองในประเทศใหม่ที่ได้ประกาศตัวเป็นอิสระ และ/หรือประเทศที่ได้รับการปลดปล่อยจากประเทศเจ้าอาณานิคม ยุทธศาสตร์ และการเมืองระหว่างประเทศ และการปรากฏตัวของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิธีการเชิงการหน้าที่ (Functional Approach) ใน *Systematic Political Geography* ของ Harm J. De Blij (1967) ภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) พฤติกรรม (Behavior) อาทิ พฤติกรรมเชิงดินแดน (Territorial Behavior) การรับรู้เชิงพื้นที่ (Spatial Perception) การตัดสินใจ (Decision Making) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกตั้ง (Voting)

2.3 ช่วงปี ค.ศ. 1971 ถึง ค.ศ. 1980

ในช่วงระยะเวลา this เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาทางด้านภูมิศาสตร์การเมืองมากพอสมควร โดยสามารถสังเกตได้จากการใช้คำที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง อาทิ คำว่า “Modern” หรือ “New Focus” เช่น *Politics and Geographic Relationships: Toward a New Focus* ของ W.A. Douglas Jackson and Marwyn S. Samuels (1971) *Modern Political Geography* ของ Edward F. Bergman (1975) ซึ่งเป็นตำราจากฟากฝั่งอเมริกา และ *Modern Political Geography* ของ Richard Muir (1975) จากเกาะอังกฤษ

สำหรับรายละเอียดของเนื้อหา นักภูมิศาสตร์การเมืองบางส่วน และ

นักสังคมศาสตร์อื่นๆ ยังคงสนใจภูมิศาสตร์การเมืองในเชิงภูมิภาคศึกษา แต่ภูมิภาคที่สนใจ ได้เปลี่ยนจากภูมิภาคในทวีปยุโรปไปสู่ภูมิภาคในแถบเอเชีย อาทิ *The Changing Map of Asia: A Political Geography* ของ W. Gordon East, O.H.K. Spate, and Charles A. Fisher (1971) และ *Southeast Asia and the Law of the Sea Some Preliminary Observations on the Political Geography of Southeast Asian Seas* ของ Lee Yong Leng (1980) แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ยังคงมุ่งไปที่องค์ประกอบหรือปัจจัยทางภูมิศาสตร์การเมือง อาทิ ลักษณะทางกายภาพ ฤดูกาล และพืชพรรณ แนวโน้มทางประชากรและสภาพทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ส่วนเนื้อหาของภูมิศาสตร์การเมืองที่ยังคงเป็นที่สนใจก็คือ มโนทัศน์ในเรื่องรัฐ อาณาเขต รูปร่าง ขนาด และที่ตั้งของรัฐ ชายแดน และเขตแดน อาณาเขตทางทะเล อำนาจอรัฐ รัฐไร้ฝั่ง (Land-locked States) ความขัดแย้งระหว่างรัฐ และการค้าระหว่างประเทศ โดยเนื้อหาที่เพิ่มเข้ามาหรือเนื้อหาที่ถูกทำให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ได้แก่

(1) การกล่าวถึงแนวทางหรือระเบียบวิธีในการศึกษาภูมิศาสตร์การเมืองที่ไม่ปรากฏให้เห็นในช่วงก่อนหน้านี้ เช่น *Politics and Geographic Relationships: Toward a New Focus* ของ W.A. Douglas Jackson and Marwyn S. Samuels (1971) ที่กล่าวถึงระเบียบวิธีวิจัยทางภูมิศาสตร์การเมือง (Training for Research in Political Geography) หรือใน *Political Geography* ของ J.R.V. Prescott (1972) ที่ได้ระบุวิธีการของนักภูมิศาสตร์การเมือง (Methods of political geographers) ในการศึกษาค้นคว้าทางด้านภูมิศาสตร์การเมือง

(2) เนื้อหาภูมิศาสตร์การเมืองก่อนหน้านี้ที่ยังคลุมเครือ ในช่วงระยะเวลาเริ่มที่จะมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเนื้อหาของภูมิศาสตร์การเลือกตั้ง (Electoral geography) (Prescott, 1972 and Muir, 1975)

(3) นักภูมิศาสตร์การเมืองหันไปให้ความสำคัญกับการศึกษาภูมิศาสตร์การเมืองในระดับที่เล็กกว่าภูมิภาคมากยิ่งขึ้น เช่น ใน *Politics and Geographic Relationships: Toward a New Focus* ของ W.A. Douglas Jackson and Marwyn S. Samuels (1971) ที่กล่าวถึงชุมชนการเมือง (Political Community) ทั้งระดับท้องถิ่น (Local) และระดับเมือง (Urban) หรือ ใน *Modern Political Geography* ของ Edward F. Bergman, (1975) ก็เช่นเดียวกัน ที่เน้นองค์การทางการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค (Regional Organization)

(4) การให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ในเรื่องกระบวนการทางการเมือง (Political Process) การรับรู้ (Perception) และการตัดสินใจ (Decision-making) ทางการเมือง ระบบทางการเมือง (Political Systems) เป็นต้น

2.4 ช่วงปี ค.ศ. 1981 ถึง ค.ศ. 1990

ภูมิศาสตร์การเมืองเริ่มถอยห่างจากการวิเคราะห์พื้นที่ระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ มาสู่การวิเคราะห์ระดับท้องถิ่น กลุ่มคน และบุคคล ถึงแม้ว่าจะกลับไปพูดถึงระดับภูมิภาคบ้าง แต่ก็เป็นกล่าวถึงบ้างเพียงครั้งคราว ทั้งยังเป็นการกล่าวถึงพื้นที่ในเชิงนามธรรมซึ่งเป็นกลุ่มคนมากกว่าพื้นที่ทางกายภาพ อาทิ ประชาคมยุโรป (Community Europe) ใน *A Political Geography of Community Europe* ของ Geoffrey Parker, (1983)

ดังนั้นในช่วงระยะเวลานี้ นักภูมิศาสตร์การเมืองจึงได้หันมาสนใจกับพฤติกรรมของมนุษย์ (Behaviour) ซึ่งจะพบได้ใน *Politics, Geography and Behaviour* ของ Richard Muir and Ronan Paddison (1981) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคุณค่า (Values) ทักษะคติ (Attitudes) และ มโนภาพ (Images) ที่มีต่อการเมือง อันนำไปสู่การตัดสินใจ (Decision-making) เชิงพื้นที่

ทางการเมือง โดยเฉพาะการออกเสียง (Voting) และ การเลือก (Election) เนื้อหาของภูมิศาสตร์การเลือกตั้งจึงยังคงเป็นที่สนใจของนักภูมิศาสตร์ในยุคนั้น นอกจากเรื่องพฤติกรรมทางการเมืองแล้ว นักภูมิศาสตร์การเมืองแนวพฤติกรรมยังสนใจพฤติกรรมอันเป็นผลพวงจากการเมืองที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะการใช้ที่ดินของกลุ่มคน และพฤติกรรมระหว่างประเทศ (Inter- national behaviour)

ทั้งนี้เนื้อหาทางภูมิศาสตร์ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การเชื่อมโยงภูมิศาสตร์การเมืองเข้ากับภูมิศาสตร์สังคม (Social Geography) ซึ่งจะได้จาก *A Social Geography of the City* ของ David Ley (1983) ในหัวข้ออำนาจและการเมืองของการใช้ที่ดินในเขตเมือง (Power and Politics in Urban Land Use) หรือ *Politics, Geography & Social Stratification* (Keith Hoggart and Eleonore Kofman, 1986) ที่มีเนื้อหากล่าวถึงชนชั้น (Class) พื้นที่ (Space) การเลือกตั้ง เมือง และสถานะเพศ (Gender) ซึ่งเป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่ระบุถึงพื้นที่ในเชิงนามธรรม นอกเหนือจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่นักภูมิศาสตร์ก่อนหน้านี้มีความสนใจ

สำหรับเนื้อหาในเรื่องอื่นๆ นอกเหนือจากนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสนใจของนักภูมิศาสตร์การเมืองที่เฉพาะเจาะจงไปเรื่องใดเรื่องหนึ่งในเชิงลึก อาทิ ด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political economy) ซึ่งปรากฏใน *New Models in geography* ของ Richard Peet and Nigel Thrift (1989) ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิศาสตร์การเมืองกับระบบเศรษฐกิจโลก ใน *Political Geography: World-Economy, Nation-State and Locality* ของ Peter J. Taylor (1990) และ *Neptune's Domain: A political geography of the sea* ของ Martin Ira Glassner (1990) ที่ให้ความสนใจอย่างจริงจังกับภูมิศาสตร์การเมืองทางทะเล

3. ภูมิศาสตร์การเมืองหลังการล่มสลายของประเทศสหภาพโซเวียตและการเกิดขึ้นของสหภาพยุโรป

เหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อความสนใจของนักสังคมศาสตร์การเมืองในช่วงระยะเวลานี้ ได้แก่ การล่มสลายของประเทศสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1991 และการรวมตัวกันของ 27 ประเทศในทวีปยุโรปในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1993 เป็น “สหภาพยุโรป” (European Union) ซึ่งมีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อเนื้อหาทางด้านภูมิศาสตร์การเมือง โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องของดินแดน และพรมแดน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ช่วงปี ค.ศ. 1991 ถึง ค.ศ. 2000

ช่วงปี ค.ศ. 1991 – ค.ศ. 2000 เป็นช่วงเวลาที่ได้มีการตีพิมพ์ตำราที่มีเนื้อหาทางด้านภูมิศาสตร์การเมืองจำนวนมาก โดยเนื้อหาที่พบมีความหลากหลายแตกต่างกันไป สามารถจำแนกได้เป็น 5 กลุ่มหลักได้แก่

(3.1.1) กลุ่มเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิศาสตร์การเมืองโดยตรง ได้แก่ *Political Geography* ของ Martin Ira Glassner (1993) ที่กล่าวถึงรัฐ ภูมิศาสตร์การเมืองในรัฐ ภูมิรัฐศาสตร์ ลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) ลัทธิอาณานิคม (Colonialism) และการได้รับเอกราช (Decolonization) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมสมัย (Contemporary International Relationship) ชายแดน ภูมิศาสตร์การเมืองในชีวิตประจำวัน หรือใน *The Political Geo-geography of the New World Order* ของ Colin H. Williams (1993) ที่เน้นภูมิศาสตร์การเมืองยุโรป อเมริกาและญี่ปุ่น ซึ่งเป็นมหาอำนาจในช่วงเวลานั้น ทั้งในเรื่องของเชื้อชาติ ชนกลุ่มน้อย สันติภาพและความปลอดภัย กลุ่มสมาชิกทางการค้า เป็นต้น และ *Political Geography: A New Introduction* ของ Richard Muir (1997) ที่มีเนื้อหาบางส่วนสอดคล้องกับงาน

ของ Martin Ira Glassner ได้แก่เรื่องอาณาเขต (Territory) และสถานที่ (Place) ทางการเมือง สังคมและพื้นที่ ชาตินิและรัฐ (Nation and State)

(3.1.2) กลุ่มเนื้อหาที่เน้นเรื่องภูมิทัศน์ชายแดน (Border Landscape) ได้แก่ *The Geography of Border Landscapes* ของ Dennis Rumley และ Julian V. Minghi (1991) ซึ่งวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่โดดเด่นในแต่ละพื้นที่ อาทิ ความขัดแย้งบริเวณภูมิทัศน์ชายแดน การตรวจสอบทางภูมิศาสตร์ในพื้นที่ อาณาเขต คุณค่า และอัตลักษณ์ทางภูมิทัศน์ กรณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงเขตแดนระหว่างชาวสวิสกับอิตาลี การพัฒนาและปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนตะวันออกของประเทศเยอรมนี กรณีศึกษาชาวบาวาเรียน (Bavarian) สังคม รัฐ และประเทศเพื่อนบ้าน กรณีศึกษาภูมิทัศน์ชายแดนระหว่างชาวไทยกับกับชาวมาเลเซีย เป็นต้น

(3.1.3) กลุ่มเนื้อหาที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม (Culture) พื้นที่ (Space) และอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ (National Identity) ได้แก่ *Geography and National Identity* ของ David Hooson (1994) ซึ่งเน้นไปที่อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของแต่ละเชื้อชาติ โดยแบ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอัตลักษณ์จักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่มายาวนาน (Long-established Imperial Identities) อาทิ ชาวยุโรปและชาวอังกฤษ ชาวฝรั่งเศส ชาวญี่ปุ่น เป็นต้น กลุ่มอัตลักษณ์ที่ถูกเก็บกดมานาน (Long-submerged Identities) เช่น ชาวโปแลนด์ ชาวยูเครน และกลุ่มอัตลักษณ์ใหม่ (Newly Emerging Identities) อาทิ ชาวออสเตรเลีย เป็นต้น นอกจากนี้ใน *Culture, Space and the Nation-state* ของ Dipanker Gupta (2000) ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเนื้อหาด้านวัฒนธรรม พื้นที่ และที่ไม่ใช่พื้นที่ (non-space) สมาชิกในสังคม (Social Membership) ที่ตั้ง อาณาเขต ชาติประชาคม พลเมือง การแบ่งแยก การกลายมาเป็นคนกลุ่มน้อย (Minoritization)

(3.1.4) กลุ่มเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์การเมือง

และพัฒนาการ ได้แก่ *Developments in Political Geography: A Century of Progress* ของ Ramesh Dutta Dikshit (1997) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการในช่วง 100 ปีของภูมิศาสตร์การเมือง ทั้งในด้านความต่อเนื่องของทฤษฎีและการเปลี่ยนแปลงรัฐชาติ อาณาเขต ฯลฯ โดยแบ่งพัฒนาการของภูมิศาสตร์การเมืองออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ภูมิศาสตร์การเมืองแบบดั้งเดิม ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการก่อรูปของรัฐ การสร้างชาติ และพหุสังคม (Plural Societies) รัฐบาลท้องถิ่น และภูมิภาค การศึกษาเรื่องเขตแดน ฯลฯ ช่วงหลังปฏิวัติ วิธีการเชิงปริมาณทางด้านภูมิศาสตร์การเมือง (Post-Quantitative Revolution Political Geography) ซึ่งเกี่ยวกับภูมิศาสตร์การเลือกตั้ง ทฤษฎีระบบโลก (World Systems Theory) เศรษฐศาสตร์การเมือง และภูมิศาสตร์การเมือง ระบบองค์กรรัฐบาล ช่วงที่ภูมิศาสตร์การเมืองในระดับทั่วโลก (Global Scale) ได้แก่ การพัฒนาที่ไม่เท่าเทียม ภูมิรัฐศาสตร์ใหม่ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้เนื้อหาที่ปรากฏใน *Political Geography: A Reader* ของ John Agnew (1997) ยังเป็นการรวบรวมเนื้อหาด้านภูมิศาสตร์การเมืองในแต่ละช่วงเวลา โดยระยะแรกเรียกว่า “แนวทางภูมิศาสตร์การเมือง” (Approaching Political Geography) ระยะที่สอง “พื้นที่ของรัฐ” (The Spatiality of States) ระยะที่สาม “ภูมิรัฐศาสตร์” (Geopolitics) ระยะที่สี่ “ภูมิศาสตร์ทางการเมืองและการเคลื่อนไหวทางสังคม” (Social Movement) ระยะที่ห้า “สถานที่และการเมืองของอัตลักษณ์” (Places and Identities) และระยะสุดท้าย “ภูมิศาสตร์ของความขัดแย้งทางด้านเชื้อชาติและชาติพันธุ์” (Nationalism and Ethnic Conflict) ส่วน *Political Geography of the Twentieth Century* ของ Peter J. Taylor (1993) กล่าวถึงภูมิศาสตร์การเมืองทั้งเรื่อง ภูมิรัฐศาสตร์ การเพิ่มขึ้นและการลดลงของรัฐสวัสดิการ การเปรียบเทียบการวิเคราะห์ในบริบทโลกยุคอาณานิคม หลังอาณานิคม และภูมิศาสตร์

การเมืองโลกที่สาม สหรัฐอเมริกาและอำนาจของชาวอเมริกัน

(3.1.5) กลุ่มเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) ได้แก่ *The New Geography of Consumer Spending: A Political Economy Approach* ของ Alan G. Hallsworth (1992) และ *Political Geography: World-Economy, Nation-State and Locality* ของ Peter J. Taylor and Colin Flint (2000) โดยเล่มแรกเกี่ยวกับรายละเอียดของเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศที่เน้นในเรื่องอำนาจ และได้ยกตัวอย่างประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่มีอำนาจเพิ่มมากขึ้น ส่วนเนื้อหาเล่มที่สองแม้จะไม่ได้เน้นในเรื่องของเศรษฐศาสตร์การเมืองมากนัก แต่ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภูมิศาสตร์การเมืองกับระบบเศรษฐกิจโลก โดยมีเนื้อหาที่สำคัญได้แก่ วิธีการเชิงระบบโลก (World System Approach) การฟื้นคืนกลับมาของภูมิรัฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ของรัฐ จักรวรรดินิยม รัฐอาณาเขต ชาติ และเชื้อชาติ การหันกลับมาพิจารณาในเรื่องภูมิศาสตร์การเลือกตั้ง และการเมืองระดับท้องถิ่น

3.2 ช่วงปี ค.ศ. 2001 เป็นต้นไป

เช่นเดียวกับในช่วง 10 ปีก่อนหน้านี้ หลังปี ค.ศ. 2000 นักภูมิศาสตร์การเมือง ได้ผลิตตำราทางด้านภูมิศาสตร์การเมืองออกมาอยู่ตลอดเวลา โดยมีทั้งตำราที่มีเนื้อหาด้านภูมิศาสตร์การเมืองโดยตรงและทางอ้อม ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มเนื้อหาได้แก่

(3.2.1) กลุ่มเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์การเมืองโดยตรง ซึ่งมีถึง 5 เล่ม ได้แก่ (1) *Political Geography: Territory, State, and Society* ของ Kevin R. Cox (2002) (2) *Making Political Geography* ของ John Agnew (2002) (3) *A Companion to Political Geography* ของ John Agnew, Katharyne Mitchell, and Gerard Toal (2003) (4) *Routledge*

Contemporary Human Geography: Political Geography ของ Mark Blacksell (2006) และ (5) *The SAGE Handbook of Political Geography* ของ Kevin R. Cox, Murray Low, and Jennifer Robinson, (2008)

เล่มแรก *Political Geography: Territory, State, and Society* ให้ความสำคัญกับอาณาเขตหรือดินแดน (Territory) ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) ความแตกต่างทางด้านการเมือง และรัฐ ส่วน *Making Political Geography* ซึ่งตีพิมพ์ในปีเดียวกัน (2002) ได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของภูมิศาสตร์การเมืองจากอดีต ประวัติความเป็นมาของภูมิศาสตร์การเมือง การหายไปและกลับมาใหม่ของภูมิศาสตร์การเมือง ภูมิศาสตร์การเมืองในช่วงหลังสงครามเย็น ขอบเขตความรู้ทางภูมิศาสตร์ในเรื่องของระดับชั้นทางภูมิศาสตร์ การเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อม กฎเกณฑ์ของภูมิศาสตร์การเมือง

งานเขียนที่ตีพิมพ์ในปีต่อมา (2003) ได้แก่ *A Companion to Political Geography* สะท้อนให้เห็นว่านักภูมิศาสตร์การเมืองยังคงสนใจเนื้อหาเกี่ยวกับสตรีนิยม (Feminist) ภูมิรัฐศาสตร์ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน มโนทัศน์ต่างๆ อาทิ อำนาจ ดินแดน เขตแดน ระดับชั้นและสถานที่ รัฐ ดินแดนและอัตลักษณ์ ภูมิศาสตร์ทางการเมืองและการเคลื่อนไหวทางสังคม นอกจากนี้ นักภูมิศาสตร์การเมืองยังคงสนใจภูมิศาสตร์การเลือกตั้ง และเชื้อชาตินิยม เนื้อหาที่เพิ่มเข้ามาใหม่คือ การเคลื่อนไหวทางศาสนา สิทธิและความเป็นพลเมือง การเมืองกับเพศ เนื้อหาที่ถูกทำให้ชัดเจนขึ้น ได้แก่ ภูมิศาสตร์กับการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อม (Environmental Politics) อาทิ ภูมิรัฐศาสตร์กับธรรมชาติ ภูมิรัฐศาสตร์เขียว (Green Geopolitics) ความชอบธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice) การเมืองเกี่ยวกับโลก (Planetary Politics)

หนังสือสองเล่มสุดท้ายที่สำรวจพบ และถือได้ว่าเป็นหนังสือด้าน

ภูมิศาสตร์การเมืองที่ทันสมัยอย่างยิ่ง ได้แก่ *Routledge Contemporary Human Geography: Political Geography* ของ Mark Blacksell (2006) ซึ่งพยายามปูพื้นฐานภูมิศาสตร์การเมืองภายใต้หัวข้อ “Placing political geography” และอธิบายถึงกระบวนการและแบบแผนด้านภูมิศาสตร์-การเมือง ทั้งเรื่องดินแดน แผนที่ การแบ่งพื้นที่ ความคิดเรื่องรัฐ การทำงานของรัฐ ระบบของรัฐท้องถิ่น การเมืองที่แตกต่าง สังคมที่เกี่ยวกับพลเมือง กลุ่มกดดัน พรรคการเมือง และภูมิศาสตร์การเลือกตั้ง ซึ่งยังเป็นที่น่าสนใจของนักภูมิศาสตร์การเมือง นอกจากนี้ ภูมิรัฐศาสตร์ยังคงเป็นเนื้อหาที่นักภูมิศาสตร์สนใจ โลกาภิวัตน์ และทฤษฎีระบบโลก รัฐระหว่างประเทศ (International government) และรัฐแบบใหม่ (Modern state) และหนังสือเล่มล่าสุดที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 2008 ได้แก่ *The SAGE Handbook of Political Geography* ของ Kevin R. Cox, Murray Low, and Jennifer Robinson (2008) ซึ่งน่าจะสะท้อนเนื้อหาภูมิศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ โดยเนื้อหาของหนังสือเริ่มจากการอธิบายขอบเขตและพัฒนาการของภูมิศาสตร์การเมือง โดยยังคงกล่าวถึงแนวคิดสตรีนิยมในภูมิศาสตร์-การเมือง และสะท้อนให้เห็นถึงองค์ความรู้พื้นฐานด้านภูมิศาสตร์การเมืองที่ยังคงมีความสำคัญอยู่ ได้แก่รัฐ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเนื้อหายังคงเน้นเรื่องรัฐกับสังคม แต่สิ่งที่เพิ่มเติมเข้ามาคือ เนื้อหาเรื่องสวัสดิการ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ การเน้นเรื่องธรรมชาติ อาทิ รัฐกับนิเวศวิทยาการเมือง (Political Ecology) กฎระเบียบในการใช้ทรัพยากร การเมืองสิ่งแวดล้อมโลก เป็นต้น ความสนใจเรื่องอัตลักษณ์ และเรื่ององค์กรทางการเมือง เช่น ภูมิจาติกับอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ การเคลื่อนไหวทางสังคม การเมืองขององค์กรข้ามพื้นที่ทางสังคมที่แตกต่างกัน การเคลื่อนไหวทางการเมืองข้ามประเทศ นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิศาสตร์การเลือกตั้ง ซึ่งพูดถึงสถานที่และการลงคะแนน การเมืองกับดินแดนของการเป็นตัวแทน การ

ชุมชนของสาธารณะ พื้นที่ของการกระทำโดยสาธารณะ (Public Action) ทั้งยังพูดถึงภูมิศาสตร์การเมืองโลก ภูมิรัฐศาสตร์โลก อาณาจักร ลัทธิข้ามชาติและการเคลื่อนไหว การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ของความรุนแรงจากสงครามพลเมือง การเมืองกับความไม่เท่าเทียมในการพัฒนา อาทิ การพัฒนาท้องถิ่นและภูมิภาค การเมืองกับการทำให้เป็นท้องถิ่น (Localization) การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) การปกครองเมือง

(3.2.2) กลุ่มเนื้อหาภูมิศาสตร์การเมืองในรูปแบบการวิเคราะห์ในระดับภูมิภาค อันสะท้อนถึงการกลับมาของการวิเคราะห์ระดับภูมิภาคโดยความสนใจของนักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์อื่นๆ ได้แก่ การเมืองโดยแนวทางการวิเคราะห์ภูมิภาคอยู่ที่การไร้ซึ่งพรมแดนของยุโรป อันเป็นผลจากการรวมกันของประเทศต่างๆ ภายใต้ชื่อ “สหภาพยุโรป” (European Union: EU) แม้ว่าจะได้มีการลงนามในสนธิสัญญาก่อตั้งสหภาพยุโรป (Treaty of the European Union) มาตั้งแต่ ค.ศ. 1992 แล้วก็ตาม ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่า หลังปี ค.ศ. 1997 สหภาพยุโรปเริ่มมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นหลังจากที่ได้มีการลงนามในสนธิสัญญาอัมสเตอร์ดัม (Treaty of Amsterdam) ที่มีการแก้ไขเพิ่มเติม สนธิสัญญามาสทริกซ์ เรื่องนโยบายร่วมด้านการต่างประเทศและความมั่นคง ความเป็นพลเมืองของสหภาพยุโรปและการปฏิรูปกลไกด้านสถาบันของสหภาพยุโรป² โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับมหาอำนาจอย่างประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยเหตุนี้ในปี ค.ศ. 2003 และ ค.ศ. 2004 จึงปรากฏหนังสือที่เกี่ยวข้อง 2 เล่มได้แก่ *Europe without Borders: Remapping Territory, Citizenship, and Identity in a Transnational Age* ของ Mabel Berezin and Martin Schain (2003) และ *Restructuring Territoriality: Europe and the United States*

² ข้อมูลจากเว็บไซต์ของกระทรวงการต่างประเทศ

Compared ของ Christopher K. Ansell and Giuseppe Di Palma (2004) โดยเล่มแรกมีเนื้อหาสาระที่สำคัญ 4 ส่วน ส่วนแรกกล่าวถึงอาณาเขตอารมณ์ (Emotion) และอัตลักษณ์ ตามด้วยเนื้อหาที่พูดถึงชุมชนทางการเมือง (Political Community) ในยุโรปใหม่ (New Europe) องค์กรทางการเมือง (Political Organization) วัฒนธรรม และปัญหาของระดับ (Scale) ส่วนที่สาม ประสพการณ์ของยุโรป และส่วนที่สี่ ประชาธิปไตยกับอัตลักษณ์ สำหรับหนังสือเล่มที่สองเน้นไปในเรื่องของการเปรียบเทียบระหว่างสหภาพยุโรปกับประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีเนื้อหากล่าวถึงกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่ใช้ในการเปรียบเทียบ ไม่ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ของการบริหารจัดการ และการเปลี่ยนแปลงอาณาเขตกระบวนการในการรวมดินแดนของชาวยุโรปเข้าด้วยกัน เนื้อหาส่วนต่อมาพูดถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐบาล ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับสถาบันทางการเมืองในอังกฤษ ความเป็นพลเมืองเชิงสังคม (Social Citizenship) ในสหภาพยุโรป เกาะกับการบริหารข้ามรัฐบาล การรวมกันของภูมิภาคและพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายในยุโรปและอเมริกาเหนือ และสุดท้ายเป็นการเปรียบเทียบระหว่างสหภาพยุโรปและอเมริกาในเรื่องการเปลี่ยนรูปอำนาจสูงสุดในดินแดน นโยบายการย้ายถิ่นเข้า (Immigration Policy) อาณาเขต การเป็นตัวแทน ตลอดจนผลการดำเนินนโยบายของรัฐ

(3.2.3) กลุ่มเนื้อหาทางภูมิศาสตร์การเมืองเชิงสังคมศาสตร์ (Social Sciences) เล่มแรกได้แก่ *Mapping Woman, Making Politics: Feminist Perspectives on Political Geography* ของ Lynn A. Staeheli, Eleonore Kofman and Linda J. Peake (2004) ซึ่งเป็นงานภูมิศาสตร์การเมืองแนวสตรีนิยม (Feminist Political Geography) โดยมีเนื้อหาที่เป็นบริบททางทฤษฎีการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสตรีนิยม แผนที่ที่แสดงให้เห็นถึงสิทธิสตรีและความแตกต่าง บทบาทของเพศสถานะ (Gender) กับกิจกรรมทาง

การเมือง พัฒนาการและโลกาภิวัตน์กับเพศ สภาพ อาณาเขต และ เขตแดน เชื้อชาติ การเมืองกับการเคลื่อนย้ายสถานะเพศ สถานะเพศกับการย้ายถิ่นข้ามเขตแดน การเคลื่อนไหวทางสังคม การเมือง เพศ กับ สิ่งแวดล้อมภูมิศาสตร์การเลือกตั้งในแนวสตรีนิยม ส่วนเล่มที่สองเน้นความเป็นภูมิศาสตร์การเมืองในแนวสังคมศาสตร์ ได้แก่ *Political Geography: Critical Concepts in the Social Science* ของ Kevin R. Cox (2005) ซึ่งมี เนื้อหาหลัก ได้แก่

(1) ขอบเขตและพัฒนาการของภูมิศาสตร์การเมือง อาทิ การเคลื่อนที่ของการเมืองใหม่ กลาง และหลังสมัยใหม่ (postmodern) ของอาณาเขต ความแตกต่างของภูมิศาสตร์กับภูมิรัฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การเมืองแนวสตรีนิยม การศึกษาภูมิศาสตร์เชิงสังคมและปัญหาโลก

(2) รัฐและโครงสร้างภายในรัฐ อาทิ พื้นที่อิสระ พื้นที่สู้รบ ระดับชั้นของการเมือง การเมืองท้องถิ่น เศรษฐกิจเมือง นโยบายในรัฐท้องถิ่น อำนาจในการปกครองตนเองของรัฐ การควบคุมทางสังคม รัฐในยุคโลกาภิวัตน์

(3) รัฐในบริบทโลก ได้แก่ อำนาจของรัฐ การทำให้เป็นระหว่างประเทศของรัฐ สถานะเพศ ชาติ

(4) ธรรมชาติและภูมิศาสตร์การเมือง อาทิ นิเวศวิทยาทางการเมือง การเหยียดผิว ผู้มีอำนาจและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจกับพลังงาน

(5) อัตลักษณ์และความสนใจในภูมิศาสตร์การเมือง อาทิ ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับชนบท การย้ายถิ่น การเหยียดเชื้อชาติ และอัตลักษณ์ อาณาเขตและเขตแดน

(6) ภูมิศาสตร์การเลือกตั้ง การเมืองในระบบประชาธิปไตย อาทิ การใช้ถ้อยคำของนักภูมิภาคนิยม (Regionalism) เพื่อนบ้าน (Neighborhood) และผลกระทบจากการเยี่ยมชมเยือน การจัดการแผนที่ และการชนะการเลือกตั้ง การสร้างพลังทางการเมือง (Political empowerment) ความ

สัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับรัฐส่วนกลาง ความขัดแย้งของเมือง และการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศยากจน

(7) ความขัดแย้ง (Conflict) อำนาจ และการเมือง ในเมือง (City) อาทิ การพัฒนาเมือง กระบวนการทางสังคม (Social process) แบบรูปเชิงพื้นที่ (Spatial form) และการจัดสรรรายได้ที่แท้จริงในระบบเมือง (Urban system) แรงงาน เมืองหลวง และการต่อสู้ดิ้นรนทางชนชั้นรอบๆ สังคมเมือง นโยบายด้านที่อยู่อาศัย และการปรับปรุงเมือง

(8) การเมืองกับการพัฒนาที่ไม่เป็นธรรมทางภูมิศาสตร์ อาทิ ปัญหาร้ายแรงในแอฟริกา ถิ่นที่อยู่ และชุมชนในการเมืองกับเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น การทหาร ส่วนแบ่งทางอุตสาหกรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรมนิยม (Multiculturalism) หรือ ระบบทุนนิยม

หนังสือเล่มสุดท้ายได้แก่ *The Ethnics of Territorial Borders* ของ John Williams (2006) ที่ให้ความสำคัญกับชายแดนของดินแดน กล่าวถึงสภาพทั่วไปของการเปลี่ยนแปลงของเขตแดน และโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของรัฐ ชาติพันธุ์และทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ เนื้อหาบางส่วนลงรายละเอียดเรื่องการปฏิบัติโดยสังคม (Social Practices) อาทิ ภูมิศาสตร์การเมืองกับทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ การดำรงอยู่ของชายแดน และความต้องการทางเลือกสำหรับการดำรงอยู่เป็นต้น หลักจริยธรรมที่อาจเกิดขึ้นได้ของชายแดนของดินแดน อาทิ ลำดับชั้น และความถูกต้องหรือไม่ถูกต้องตามกฎหมายในภาวะไร้รัฐบาล และความหลากหลาย (Diversity) โลกาภิวัตน์และเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้บริเวณชายแดนของดินแดน เป็นต้น การให้คุณค่าของชายแดน อาทิ ความอดทนอดกลั้น ชายแดนของดินแดน และภาวะของความหลากหลาย เป็นต้น และสุดท้ายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเส้นเขตแดน อาทิ โลกาภิวัตน์ สังคมโลก และระบบรัฐ ชายแดนของดินแดน และความรุนแรง

4. สรุปเนื้อหาของภูมิศาสตร์การเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

จากผลการศึกษาเนื้อหาทางภูมิศาสตร์การเมืองตามที่ได้เสนอมารข้างต้น สามารถสรุปให้เห็นถึงเนื้อหาทางภูมิศาสตร์การเมืองในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 2 ช่วงหลักๆ ตามปรากฏการณ์ที่สำคัญทางด้านการเมืองโลก และจำแนกเป็น 5 ช่วงเวลาย่อยๆ ได้แก่

4.1 ภูมิศาสตร์การเมืองช่วง 45 ปี นับแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงการล่มสลายของสหภาพโซเวียต (ค.ศ. 1945 – ค.ศ. 1990) ประกอบไปด้วย

(4.1.1) ช่วงแรก: ภูมิภาคศึกษาและความสนใจในปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อสภาพแวดล้อมทางการเมือง (ค.ศ. 1945 – ค.ศ. 1960) ในช่วง 15 ปีแรกภายหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง แม้ว่าประเทศต่างๆ ทั่วโลกยังอยู่ในช่วงพักฟื้นจากผลกระทบของสงคราม แต่ตำราภูมิศาสตร์การเมืองยังถูกผลิตอย่างต่อเนื่อง ความสนใจในช่วงแรกมุ่งไปที่ภูมิศาสตร์การเมืองในระดับมหภาค ทั้งระดับโลก ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ โดยเฉพาะในภูมิภาคยุโรปซึ่งได้รับผลกระทบจากสงคราม นักภูมิศาสตร์การเมืองในช่วงดังกล่าวยังสนใจศึกษาความสัมพันธ์ทางการเมืองกับปัจจัยทางภูมิศาสตร์ อาทิ ปัจจัยทางกายภาพ หรือปัจจัยเชิงพื้นที่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านมนุษย์และวัฒนธรรม ที่ปรากฏในภูมิภาคทางการเมืองนั้นๆ

(4.1.2) ช่วงที่สอง: การลดลงของเนื้อหาภูมิภาคศึกษา การดำรงอยู่ของความสนใจในปัจจัยทางภูมิศาสตร์ การเริ่มต้นและการปรากฏตัวของวิธีการเชิงหน้าที่ (Functional Approach) พฤติกรรมทางภูมิศาสตร์-การเมือง และภูมิศาสตร์การเมืองเลือกตั้ง (ค.ศ. 1961 – ค.ศ. 1970) ในช่วงเวลานี้ ความสนใจของนักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ที่มีต่อภูมิภาคเริ่มลดจำนวนลง และเน้นความสนใจไปที่รัฐอิสระที่ได้รับการปลดปล่อยจาก

ประเทศเจ้าอาณานิคม และจีนที่กำลังกลายเป็นมหาอำนาจของโลกในสมัยนั้น ในขณะที่นักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่ยังคงสนใจศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ส่งอิทธิพลต่อลักษณะทางด้านการเมืองในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะความได้เปรียบเสียเปรียบด้านทรัพยากรซึ่งเป็นปัจจัยไปสู่อำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง นอกจากนี้ นักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์บางส่วนยังเริ่มหันมาสนใจภูมิศาสตร์การเมืองแนวพฤติกรรมของมนุษย์ ทั้งในเรื่องการติดต่อสื่อสารระหว่างคนในชาติ การรับรู้เชิงพื้นที่ และการตัดสินใจ จนทำให้เกิดกลุ่มนักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ที่สนใจภูมิศาสตร์การเลือกตั้งโดยตรง ด้วยการนำวิธีการเชิงหน้าที่มาใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังกล่าว

(4.1.3) ช่วงที่สาม: ภูมิศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ เอเชียศึกษา ความมั่นคงของภูมิศาสตร์การเลือกตั้งและการลดระดับการวิเคราะห์จากภูมิภาคสู่ระดับท้องถิ่นและบุคคล (ค.ศ. 1971 – ค.ศ. 1980) ช่วงระยะที่สามนี้เนื้อหาของภูมิศาสตร์การเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปจากช่วงก่อนหน้านี้นี้มากพอสมควร โดยนักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์การเมืองบางกลุ่มยังคงสนใจศึกษาปัจจัยทางภูมิศาสตร์ในแนวภูมิภาคศึกษา แต่ความสนใจดังกล่าวได้ปรับเปลี่ยนจากตะวันตกมาเป็นเอเชีย ในขณะที่เดียวกัน นักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์การเมืองส่วนใหญ่ เริ่มสนใจศึกษาและวิเคราะห์ภูมิศาสตร์การเมืองในระดับที่เล็กกว่าระดับภูมิภาค อาทิ ระดับเมือง (Urban) และระดับท้องถิ่น (Local) ดังนั้นภูมิศาสตร์การเลือกตั้งจึงกลายเป็นเนื้อหาหลักที่นักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์การเมืองสนใจ

(4.1.4) ช่วงที่สี่: ภูมิศาสตร์การเมืองเชิงพฤติกรรม ภูมิศาสตร์การเมืองเชิงสังคม และการเริ่มขึ้นของเศรษฐศาสตร์การเมือง (ค.ศ. 1981 – ค.ศ. 1990) จากผลอันต่อเนื่องจากช่วงที่แล้ว นักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์การเมืองส่วนใหญ่ได้หันกลับมาศึกษาภูมิศาสตร์การเมืองในหน่วยที่เล็กลง

กว่าระดับภูมิภาคหรือประเทศ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับบุคคล โดยเฉพาะในระดับบุคคล ดังนั้นภูมิศาสตร์การเมืองเชิงพฤติกรรมจึงเป็นที่สนใจอย่างมากของนักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์สายการเมือง ขณะเดียวกันภูมิศาสตร์สายสังคมยังพัฒนาเนื้อหาทางภูมิศาสตร์การเมืองจนเป็นที่สนใจของนักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์การเมือง โดยได้เชื่อมโยงอำนาจทางการเมืองเข้ามาสู่การใช้ทรัพยากร ผนวกกับคุณลักษณะทางสังคมของบุคคลที่นักสังคมศาสตร์สนใจ อาทิ ชนชั้น สถานะเพศ และในช่วงตอนปลาย เศรษฐศาสตร์การเมืองเริ่มที่จะเข้ามาในเนื้อหาบางส่วนของภูมิศาสตร์การเมือง จนเข้ามาอยู่ในกระแสหลักในช่วงระยะเวลาต่อมา

4.2 ภูมิศาสตร์การเมืองหลังการล่มสลายของประเทศสหภาพโซเวียตและการเกิดขึ้นของสหภาพยุโรป ประกอบไปด้วย

(4.2.1) ช่วงที่ห้า : ความหลากหลายเชิงเนื้อหาของภูมิศาสตร์การเมือง (ภูมิทัศน์ชายแดน อัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์การเมือง และเศรษฐศาสตร์การเมือง) (ค.ศ. 1991 – ค.ศ. 2000) ช่วงระยะต่อมา ภูมิศาสตร์การเมืองได้แตกแขนงเนื้อหากว้างขวางออกไปกว่าเดิม ส่งผลให้มีการตีพิมพ์ตำราทางภูมิศาสตร์การเมืองจำนวนมาก โดยเนื้อหาในภาพกว้างยังคงให้ความสำคัญกับมโนทัศน์ที่เป็นฐานคิดทางทฤษฎีของภูมิศาสตร์การเมือง อาทิ รัฐ ชาติ ภูมิรัฐศาสตร์ ชายแดน ดินแดน ความสัมพันธ์และการค้าระหว่างประเทศ ฯลฯ และความสนใจเฉพาะในแต่ละกลุ่ม ได้แก่ ภูมิทัศน์ชายแดน อัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ ภูมิศาสตร์การเมืองและพัฒนาการ และเศรษฐศาสตร์การเมือง

(4.2.2) ช่วงที่หก : การไร้ซึ่งพรมแดนในยุโรป ภูมิศาสตร์แนวสตรีนิยม และสังคมศาสตร์ การเมืองกับทรัพยากรธรรมชาติ (ค.ศ. 2001 เป็นต้นไป) ช่วงต้นศตวรรษที่ 21 นักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์การเมืองได้หัน

กลับมาสนใจวิเคราะห์ภูมิศาสตร์การเมืองในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะกรณีของการรวมตัวกันของประเทศต่างๆ ในยุโรปจนเกิดเป็น “รัฐไร้พรมแดน” และการเปรียบเทียบลักษณะของรัฐกับมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ ภูมิศาสตร์การเมืองสายสังคมนิยมอย่างสายสตรีนิยม ก็สามารถจับจองพื้นที่ในภูมิศาสตร์การเมืองได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันเช่นเดียวกับภูมิศาสตร์และสังคมศาสตร์สายอื่นๆ ขณะที่เนื้อหาภูมิศาสตร์การเมืองที่เป็นกระแสหลักอย่างรัฐ อำนาจ ดินแดน เขตแดน ภูมิศาสตร์การเลือกตั้ง เชื้อชาติ สิทธิและความเป็นพลเมือง กลายเป็นสิ่งที่นักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ต้องรู้มากกว่าที่ควรจะรู้ และท้ายสุด เนื้อหาที่โดดเด่นและน่าจะเป็นกระแสหลักของภูมิศาสตร์การเมืองในอนาคต ได้แก่ การเมืองกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

5. สรุป

แม้ว่าบทความชิ้นนี้จะได้จากการศึกษาเฉพาะเนื้อหาที่ปรากฏในสารบัญของหนังสือต่างประเทศจำนวน 46 เล่ม แต่เนื้อหาที่ได้ก็เพียงพอที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความสนใจของนักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์การเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา หลังจากทีศาสตร์ด้านนี้เกือบจะสูญหายไปจากความสนใจของนักภูมิศาสตร์และนักสังคมศาสตร์กระแสหลัก เมื่อพบว่าเนื้อหาของภูมิศาสตร์การเมืองเป็นเหตุปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างไรก็ตาม ในช่วง 63 ปีที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคมและการเมืองที่มีอยู่ตลอดเวลา กลับทำให้ภูมิศาสตร์การเมืองสามารถฟื้นฟู และพัฒนาเนื้อหาให้สอดคล้องกับภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ จนทำให้ภูมิศาสตร์การเมืองกลายเป็นเนื้อหาทางด้านภูมิศาสตร์กระแสหลักที่มีความทันสมัยและร่วมสมัย อีกทั้งมีความโดดเด่น และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

รายการอ้างอิง

- Agnew, J. (ed.). (1997). *Political Geography: A Reader*. Great Britain: John Wiley & Sons, Inc.
- Agnew, J. (2002). *Making Political Geography*. Cornwall: MPG Books Ltd.
- Agnew, J., Mitchell, K., and Toal, G. (eds.). (2003). *A Companion to Political Geography*. USA: Blackwell Publishers Ltd.
- Ansell, C.K. and Palma, G.D. (eds.). (2004). *Restructuring Territoriality: Europe and the United States Compared*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berezin, M. and Schain, M. (eds.). (2003). *Europe without Borders: Remapping Territory, Citizenship, and Identity in a Transnational Age*. USA: The John Hopkins University Press.
- Bergman, E.F. (1975). *Modern Political Geography*. London: The Macmillan Press Ltd.
- Blacksell, M. (2006). *Routledge Contemporary Human Geography: Political Geography*. Oxon: Routledge.
- Cox, K.R. (2002). *Political Geography: Territory, State, and Society*. Great Britain: Blackwell Publishers Ltd.
- Cox, K.R. (ed.). (2006). *Political Geography: Critical Concepts in the Social Science*. Oxon: Routledge.
- Cox, K.R., Low, M., and Robinson, J. (eds.). (2008). *The SAGE Handbook of Political Geography*. Trowbridge, Wiltshire: The Cromwell Press Ltd.
- Crone, G.R. (1969). *Background to Political Geography*. Great Britain:

- Ebenezer Baylis and Son, Limited.
- De Blij, H.J. (1967). *Systematic Political Geography*. USA: John Wiley & Sons, INC.
- Dikshit, R.D. (ed.). (1997). *Developments in Political Geography: A Century of Progress*. New Delhi: Sage Publications India Pvt Ltd.
- Douglas Jackson, W.A. (1964). *Politics and Geographic Relationships*. USA: Prentice-Hall, Inc.
- Douglas Jackson, W.A. and Samuels, M.S. (eds.). (1971). *Politics and Geographic Relationships: Toward a New Focus*. USA: Prentice-Hall, Inc.
- East, W.G. and Moodie, A.E. (eds.). (1956) *The Changing World Studies in Political Geography*. New York: World Book Company.
- East, W.G., Spate, O.H.K. and Chale, C.A. (eds.). (1971) *The Changing Map of Asia: A Political Geography*. New York: World Book Company.
- Efimenco, N.M. (ed.). (1957). *World Political Geography*. New York: Thomas Y. Crowell Company.
- Fisher, C.A. (1965). *South East Asia: A Social, Economic and Political Geography*. London: Methuen & Co. Ltd.
- Fisher, C.A. (ed.). (1968). *Essays in Political Geography*. London: Methuen & Co Ltd.
- Fitzgerald, W. (1946). *The New Europe: An Introduction to Its Political Geography*. New York and London: Harper & Brothers.
- Glassner, M.I. (1990). *Neptune's Domain: A political Geography of the Sea*. N. Yorkshire: Computape (Pickering) Ltd.

- Glassner, M.I. (1993). *Political Geography*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Goblet, Y.M. (1956). *Political Geographer and the World Map*. George Philip and Son Limited.
- Gupta, D. (2000). *Culture, Space and the Nation-state*. New Delhi: Sage Publications India Pvt Ltd.
- Hallsworth, A.G. (1992) *The New Geography of Consumer Spending: A Political Economy Approach*.
- Hoggart, K. and Kofman, E. (eds.). (1986). *Politics, Geography & Social Stratification*. Worcester: Billing & Sons Limited.
- Hooson, D. (ed.). (1994). *Geography and National Identity*. Cornwall: Hartnolls Ltd.
- Jones, M., Jones, R. and Woods, M. (2004). *An Introduction to Political Geography: Space, Place and Politics*. London: Routledge.
- Kasperson, R.E. and Minghi, J.V. (eds.). (1970). *The Structure of Political Geography*. USA: University of London Press.
- Leng, L.Y. (1971) *Southeast Asia and the Law of the Sea: Some Preliminary Observations on the Political Geography of Southeast Asian Seas* (second edition). Singapore: Singapore University Press.
- Ley, D. (1983). *A Social Geography of the City*. New York: Harper & Row, Publishers.
- Muir, R. (1975). *Modern Political Geography*. USA: Wm C. Brown Company Publishers.
- Muir, R. and Paddison, R. (1981). *Geography and Behaviour*. USA:

- Metuen & Co. Ltd.
- Muir, R. (1997). *Political Geography: A New Introduction*. Hong Kong: MACMILLAN Press.
- Parker, G. (1983). *A Political Geography of Community Europe*. Kent: Mackays of Chatham Ltd.
- Pounds, N.J.G. (1963). *Political Geography*. USA: McGRAW-Hill Book Company, Inc.
- Prescott, J.R.V. (1972). *Political Geography*. Great Britain: Methuen & Co Ltd.
- Rumley, D. and Minghi, J.V. (eds.). (1991). *The Geography of Border Landscapes*. London: Routledge.
- Shabad, T. (1956). *China's Changing Map: A Political and Economic Geography of the Chinese People's Republic*. London: Methuen & Co.Ltd.
- Staeheli, L.A., Kofman, E. and Linda J. Peake, L.J. (eds.). (2004). *Mapping Woman, Making Politics: Feminist Perspectives on Political Geography*. New York: Routledge.
- Taylor, G. (1947). *Environment and Nation Geographical Factors in the Cultural and Political History of Europe* (second edition). Toronto: The University of Toronto Press.
- Taylor, P.J. (1990). *Political Geography: World-Economy, Nation-State and Locality*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Taylor, P.J. (ed.). (1993). *Political Geography of the Twentieth Century: A Global Analysis*. Exeter: SRP Ltd.
- Taylor, P.J. and Flint, C. (2000). *Political Geography: World-*

Economy Nation-State and Locality (fourth edition). Singapore: Pearson Education Limited.

Valkenburg, S.V. (1946). *Element of Political Geography* (second edition). New York: Prentice-Hall, Inc.

Weigert, H.F., Brodie, H., Doherty, E.W. Fernstrom, J.R., Fischer, E. and Kirk, D. (1957). *Principles of Political Geography*. New York: Appleton-Century-Crofts, Inc.

Williams, C.H. (ed.). (1993). *The Political Geography of the New World Order*. Great Britain: Biddles Ltd of Guildford and King's Lynn.

Williams, J. (2006). *The Ethnics of Territorial Borders*. Chippenham and Eastbourne: Antony Rowe Ltd.